

Kunnallishallinnon käynnistyminen Pyhäjoella

Tiivistelmä Pyhäjoen kunnanvaltuuston 150-vuotisjuhlakokouksessa kuullun esitelmän aihepiiristä

1800-luvun jälkipuoli oli Suomessa poikkeuksellisen nopean ja monille elämäniloille ulottuneen muutoksen ja kehityksen aikaa. Yhteiskunnan muuttuessa vallinnut hallintojärjestelmä ei enää kyennyt vastaamaan ajan tarpeisiin, vaan hallintoa uudistettiin sekä keskus- että paikallistasolla.

Ennen uudistusta, 1700-luvulta lähtien paikallishallinnon päättävänä ja toimeenpanevana elimenä oli toiminut kirkkoherran johtama seurakuntahallintoon kytkeytynyt pitäjänkokous. Pitäjänkokouksen toiminta oli ulottunut mitä moninaisemmille elämäniloille. seurakunnallisten asioiden ohessa pitäjänkokouksissa käsiteltiin myös monia maallisia asioita kuten köyhäinhoitoa, terveydenhoitoa, opetusta ja viljamakasiinien hoitoa.

Maaseudun paikallishallinnon uudistus perustui vuoden 1865 helmikuussa annettuun kunnallisasetukseen. Asetus erotti kuntien hallinnon seurakuntien hallinnosta. Tämä olikin yksi asetuksen tärkeimmistä tavoitteista syntyvät maalaiskunnat. Alueellisesti kunnan alueena säilyi edelleen seurakunta – ”kukin seurakunta on itsepäällensä kunta”, määräsi asetus ja jätti samalla kappeliseurakuntien aseman tulkinnanvaraiseksi. Pyhäjoella kunnallishallintoa käynnisteltiin yhdessä Oulaisten ja Merijärven kappeliseurakuntien kanssa, jotka jo tässä yhteydessä näyttävät itsenäistyneen osaksi omiksi kunnikseen.

Pyhäjoki oli maan ensimmäisten kuntien joukossa käynnistämässä kunnallishallintoa. Päätös kunnallishallinnon käynnistämisestä – ”kunnallishallituksen perustamisesta”, kuten sanamuoto kuului, tehtiin 25.9.1865 pappilassa pidetyssä pitäjänkokouksessa. Varisnaiset päätöksen, kuntakokouksen esimiesten ja kunnallislautakunnan esimiesten ja jäsenten sekä kunnankirjurin valinta tapahtui pitäjänkokouksessa 4.12.1865. Ensimmäiseksi kunnanedusmieheksi eli kuntakokouksen puheenjohtajaksi tuli valituksi talonisäntä Aleksanteri Pirkola ja varaesimieheksi maanmittari J. H. Juvelius. Kunnallislautakunnan esimieheksi tuli valituksi talonisäntä Pietari Ojakangas ja varaesimieheksi talonisäntä Heikki Rajaniemi ja jäseniksi talonisännät Heikki Fors, Simuna Rautio, Juho Kittilä, Antti Pietiä ja Erik Bengtilä, varajäseniksi talonisännät Jaakko Ylitao, Matti Petäjäsoja ja Juho Poutala. Oulaisten ja Merijärven kunnallishallitusten järjestämiset heitettiin heidän omille seurakuntalaisilleen tehtäväksi.

Ensimmäiseksi kunnankirjuriksi valittiin kuopiolainen kenttävääpeli Maurits Alfthan, joka kuitenkin – kun hänestä saatiin lähempiä tietoja – katsottiin sopimattomaksi tehtävään. Hänen sijalleen valittiin kauppias Robert Snellman. Hänkään ei ehtinyt tointaan hoitaa, koska hän siirtyi poissa paikkakunnalta. Käytännössä ensimmäinen kirjuri oli sitten kunnan varaedusmies J. H. Juvelius.

Kunnallishallinnon synty ei ollut mikään radikaali eikä dramaattinen muutos. Siinä pantiin toimeen ylhäältä annettu määräys, jolla seurakuntien maalliset asiat siirtyivät kuntien hoidettavaksi. Kirkon ja kunnan toimialueet lomittuivat kunnallishallinnon alkuvaiheissa hallinnon, kansanopetuksen, vaivashoidon ja järjestyksenpidon alalla eikä aina ollut selvää mikä asia kuului kunnalle, mikä seurakunnalle. Tapahtuma oli kuitenkin tärkeä virstanpylväs paikallisen itsehallinnon historiassa. Se loi kehityksen alkavalle kehitykselle, jossa kunnallinen itsehallinto eriytyi ja vakiintui vahvistamaan suomalaista demokratiaa ja hyvinvointia.